

**P E N
N O R W A Y**

İddianame İnceleme Raporu
Aryen Turan

Yazarlar: Laura Vroom, Gerrit Jan Pulles
Yayımlanma Tarihi: 5 Ekim 2023

PEN Norveç Türkiye İddianame Projesi

PEN Norveç'in Türkiye İddianame Projesi Ocak 2020'den bu yana devam ediyor.

Bu süre zarfında, hakimler, avukatlar ve akademisyenlerden oluşan uluslararası bir ekiple, ifade özgürlüğünü ilgilendiren davalardaki 25 iddianameyi inceledik. Bu davalar arasında öne çıkan Cumhuriyet gazetesi davası, Büyükada insan hakları savunucuları davası ve beş yıl süren Gezi Parkı davası yer alıyor.

Her rapor tek bir iddianameyi ele alarak Türkiye'nin iç hukuku ve uluslararası hukukla karşılaştırıyor. 2016'dan bu yana Türkiye'de hukukun üstünlüğü alanında derinleşen kriz, henüz hiçbir iddianamenin ulusal usul standartlarını veya Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin adil yargılanma hakkıyla ilgili 6. maddesinde belirtilen ilkeleri karşılamadığı anlamına geliyor.

Bunu göz önünde bulundurarak, gazeteciler, sivil toplum aktörleri ve avukatların davalarındaki iddianameleri incelemek için dünyanın önde gelen insan hakları avukatlarıyla birlikte çalışmaya devam ediyoruz. Aynı şekilde, hakim ve savcıların eğitimi ve Türkiye'deki iddianame yazma sürecinin sürekli iyileştirilmesi için tavsiyelerde bulunmaya da devam edeceğiz.

Bu çalışmanın önemi, 2022 yılında Gezi Parkı davası sanıklarının tamamının, endişe verici derecede yetersiz ve kusurlu bir iddianamede yer alan unsurlara dayanılarak mahkum edilmesi ve uzun süreli hapis cezalarına çarptırılmasıyla ortaya çıkmıştır. Proje 2023 yılında da devam etmektedir.

Tüm raporlara web sitemiz üzerinden erişilebilir: www.norskpen.no

Ayrıca 2020 ve 2021 yıllarına ait iki nihai rapora da şu adresten ulaşılabilir:

2020: <https://norskpen.no/wp-content/uploads/2021/06/PEN-Norway-Turkey-Indictment-Project-Report-2020.pdf>

2021: https://norskpen.no/wp-content/uploads/2022/03/PEN-Norway-Turkey-Indictment-Project-Report-2021_Eng.pdf

Proje, PEN Norveç'in Türkiye Danışmanı Caroline Stockford tarafından tasarlanıp yürütülmekte ve iddianame raporları PEN Norveç'in Türkiye Hukuk Danışmanı, insan hakları avukatı Şerife Ceren Uysal tarafından denetlenmektedir.

İddianame İnceleme Raporu

Aryen Turan

Yazarlar: Laura Vroom, Gerrit Jan Pulles

1. Giriş

Bu rapor PEN Norveç'in Türkiye İddianame Projesi'nin bir parçasıdır. Raporun hazırlanmasındaki amaç, Avukat Aryen Turan hakkında İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 7 Kasım 2022 tarihinde 2022/150348 soruşturma ve 2022/6350 iddianame numarasıyla düzenlenen iddianameyi incelemektir. Değerlendirme, iddianamenin Türkiye'nin iç hukuku ve uluslararası insan hakları hukuku standartlarına uygun olup olmadığını belirlemek üzere yapılacaktır. Rapor dört bölüme ayrılmıştır. Şu anda okumakta olduğunuz 1. Bölümde rapor tanıtılmaktadır. 2. Bölüm davanın arka planına ilişkin kısa bir özet sunmaktadır. 3. Bölümde ise iddianamenin hukuki bir analizi yapılmaktadır. 3.2. Bölümde iddianameyi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) madde 6, 10 ve 18 ile BM Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipler gibi uluslararası standartlar ışığında değerlendirmekte ve 3.3. Bölüm ise iç hukukla uluslararası hukuk arasındaki ilişkiye kısaca dikkat çekmekle yetinmektedir. Son olarak, 4. Bölüm kısa bir sonuç sunmaktadır.

“Aryen Turan kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği konusunda da bilgilendirilmemiştir. Turan'a yönelik suçlamalarla ilgili belgelerin incelenmesi konusunda resmi bir kısıtlama kararı bulunmamasına rağmen, belgelere erişim net bir şekilde kısıtlanmıştır.”

2. Olay Örgüsünün Özeti

Aryen Turan İzmir Barosu'na kayıtlı bir avukattır. Özgürlük İçin Hukukçular Derneği İzmir Şubesi yönetim Kurulu üyesidir.¹

Aryen Turan, Türkiye Barolar Birliği Avukatlık Kanunu Yönetmeliği'nin 37. maddesi uyarınca, Yönetim Kurulu üyesi olarak İzmir Barosu

Genel Kurullarında söz alma hakkına sahiptir. Bu hakkını 22 ve 23 Ekim 2022 tarihlerinde düzenlenen İzmir Barosu Genel Kurulu'nda kullanan Aryen Turan burada bir metin okumuştur. Konuşmasında yargıdaki ve avukatlık mesleğindeki sorunlar ile Türkiye'deki insan hakları ihlallerine değinmiştir. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) sınır ötesi operasyonlarında kimyasal silah kullandığına ilişkin iddiaları içeren mevcut raporlardan da kısaca bahsetmiştir.²

Aryen Turan'ın özellikle Türkiye'nin askeri operasyonlarda kimyasal silah kullandığı iddialarına ilişkin bağımsız bir soruşturmanın gerekliliğinden söz etmesi nedeniyle küçük bir avukat grubu Turan'ı konuşmasının ardından protesto etmiştir. Ayrıca Turan çeşitli medya kuruluşları tarafından da hedef gösterilmiştir. Akabinde basından hakkında cezai soruşturma açıldığı öğrenilmiştir. Turan, 3 Kasım 2022 tarihinde İzmir Terörle Mücadele Şube ekipleri tarafından gözaltına alınmıştır.³

Hakkında herhangi bir arama ve el koyma kararı olmamasına rağmen Turan'ın cep telefonuna el konulmuştur. Ayrıca, kendisinin gözaltına alındığı ve tutuklandığı konusunda ne Turan'ın ailesi ne de Turan tarafından isimleri polise bildirilen avukatları Türkan Aslan Ağaç ve Ali İhsan Güven bilgilendirilmiştir. Aryen Turan kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği konusunda da bilgilendirilmemiştir. Turan'a yönelik suçlamalarla ilgili belgelerin incelenmesi konusunda resmi bir kısıtlama kararı bulunmamasına rağmen, belgelere erişim net bir şekilde kısıtlanmıştır.⁴

4 Kasım 2022 tarihinde savcılığa çıkarılan Turan'ın PKK örgüte bilerek ve isteyerek yardım etmek suçlamasıyla ifadesi alınmıştır. İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Turan hakkında bir iddianame düzenlenmiştir. İddianame daha sonra İzmir 18. Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilmiştir. İddianame 7 Kasım 2022 tarihinde düzenlenmiştir. Mahkeme iddianameyi kabul ederek kamu davası açmıştır.⁵

İddianamede Av. Aryen Turan "Örgüte Bilerek İsteyerek [PKK/KCK] Yardım Etmek" ile suçlanmıştır. İddianamede sevk maddeleri olarak 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 220/7 ve 314/3 del. 314/2, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 5/1, Türk Ceza Kanunu'nun 63, 53/1, 58/1 maddeleri olarak verilmiştir.⁶

3. İddianamenin Değerlendirilmesi

3.1 Giriş Niteliğinde Açıklamalar ve Usul Kuralları

İddianame uzun olmakla birlikte, olayların açık ve özlü bir özetini içermemektedir. Usule ilişkin hususlar ile başlayan iddianame, atılı suçun yerini, tarihini ve saatini, suçun açıklamasını, gözaltında geçirilen süreyi ve suçun delillerini sunuyor. Takip eden sayfalarda PKK/KCK örgütü hakkında çeşitli metinler ile örgütün ve onu destekleyen kuruluşların yaptığı medya yayınlarına ilişkin referanslar yer alıyor.⁷ Bu açıklayıcı bölüm, kimyasal silah kullanımına ilişkin suçlamaların "asılsız ve gerçek dışı" olduğunu belirten ve Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından 20 Ekim 2022 tarihinde yapılmış bir açıklama ile sona eriyor.

Aryen Turan'ın yargılanmasının esasına ilişkin ayrıntılara ise iddianamenin sadece altıncı sayfasından itibaren değinilmektedir. İddianamede Turan'ın açıklamalarının önceki sayfalarda özeti sunulan medya yayınlarına "uygun olarak" yapıldığı belirtiliyor. Bu iddiayı desteklemek için Turan'ın YouTube'da yayınlanan konuşmasının yazılı dökümü, Genel Kurul'da yaptığı konuşmanın yazılı dökümü ve 4 Kasım 2022 tarihinde yaptığı açıklama sunuluyor.

Turan'ın kovuşturmayla temel alınan ifadesi iddianamenin 7. sayfasında alıntılanmış olup ifade şu şekildedir:

"Uluslararası sözleşmelerde yasak olduğu belirtilmesine rağmen Türkiye Devletinin askeri operasyonlarda kimyasal silah kullandığına dair bilgiler ulusal ve uluslararası mecralarda dillendirilmektedir. Ancak yetkililerce bugüne kadar bu bilgilerin soruşturulduğuna dair yalanlamak dışında en ufak bir açıklama yapılmamıştır."

İddianamede bu ifadelerle ilgili olarak Aryen Turan'ın "Türk Silahlı Kuvvetlerinin icra ettiği operasyonlarda kimyasal silah kullandığı yönündeki iddiayı beyan ederek, örgüte yönelik operasyonların durdurulması

için PKK/KCK silahlı terör örgütüne bilerek ve isteyerek yardım etme suçunu işlediği" belirtilmektedir.⁸

3.2 İddianamenin Uluslararası Standartlara Göre Değerlendirilmesi

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesi, uluslararası hukukun kanun hükmünde olduğu ancak uyumsuzluk olduğu koşulda uluslararası sözleşmelerin esas alınacağını belirtmektedir. Dolayısıyla, aralarında Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmaların da bulunduğu uluslararası hukuk Türkiye Devletinin tüm organları için bağlayıcıdır. Bunun anlamı, aralarında yargının da bulunduğu Türkiye Devleti organlarının, ulusal bir bağlamda görevlerini yerine getirirken, uluslararası hukuka uygun hareket etmek zorunda olduklarıdır.

Türkiye, 1954 yılından bu yana Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) taraftır. Dolayısıyla, tüm Türkiye vatandaşları Sözleşme'de belirtilen standartlar tarafından korunmaktadır. AİHS, sözleşmeye taraf olan her bir devletin kendi yargı yetkisi dahilinde bulunan kişilere sağlanması gereken asgari standartları belirler.

3.2.1 AİHS md. 10: İfade Özgürlüğü

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi şöyle demektedir:

"Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir."

Bireylerin Devlet müdahalesi olmaksızın kanaat edinebilmelerini sağlayan ifade özgürlüğü hakkı bu maddede güvence altına alınmaktadır. Diğer hakların korunmasının temelini teşkil eden bu hak, demokratik bir toplumun temel dayanaklarından biri ve kişisel tatmin ile toplumsal ilerlemenin⁹ bir ön koşul olarak kabul edilmiştir.¹⁰

Turan'ın ifade özgürlüğü hakkının kapsamlı bir değerlendirmesini yapmak için, kendisine yönelik suçlamanın temelini oluşturan açıklamalarını ve bunları hangi bağlamda söylediğini çözümlemek gerekmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Turan'a isnat edilen suçun odağında, 22 Ekim 2022 tarihinde İzmir Barosu Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada ifade ettiği bir görüş bulunmaktadır. İddianamede alıntılanıldığı şekliyle açıklaması şöyledir:

"Uluslararası sözleşmelerde yasak olduğu belirtilmesine rağmen Türkiye Devletinin askeri operasyonlarda kimyasal silah kullandığına dair bilgiler ulusal ve uluslararası mecralarda dillendirilmektedir. Ancak yetkililerce bugüne kadar bu bilgilerin soruşturulduğuna dair yalanlamak dışında en ufak bir açıklama yapılmamıştır."

Bu açıklama, i) (uluslararası) medyanın olası kimyasal silah kullanımına ilişkin haber yaptığını; ii) kimyasal silahların kullanılmasının uluslararası hukuk tarafından yasaklandığını; iii)

“ Türkiye, 1954 yılından bu yana Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) taraftır. Dolayısıyla, tüm Türkiye vatandaşları Sözleşme'de belirtilen standartlar tarafından korunmaktadır. AİHS, sözleşmeye taraf olan her bir devletin kendi yargı yetkisi dahilinde bulunan kişilere sağlanması gereken asgari standartları belirler. ”

hükümet tarafından bu haberlere ilişkin herhangi bir açıklama yapılmadığını ifade eden, olgulara dayalı bir açıklamadır. Dahası, açıklama çok genel niteliktedir ve bu nedenle tartışmalı bir nitelik taşımamakta, herkesin ulaşabileceği olgulara dayanmaktadır. Aşağıda gösterileceği üzere, bu ifadelerin gerçeği yansıtmayı yansıtmadığı kolayca doğrulanabilir.

Şunu da vurgulamak gerekir ki Turan'ın açıklamasında doğrudan bir itham bulunmamakta, daha ziyade Türkiye devletinin kimyasal silah kullandığı iddiasına ilişkin bilgilerin medyada kendine yer bulmasına atıf yapılmaktadır. "Bilgiler dillendirilmektedir" denilerek, kimyasal silahların kullanıldığı iddialarına ilişkin herhangi bir değer yargısında bulunulmamıştır. Aksine, Turan bu tür ifadelerin henüz kanıtlanmamış olduğunu ileri sürmüştür yalnızca. Son olarak Turan, yetkililerin kimyasal silahların kullanılmasına ilişkin haberlere dair o zamana değin hiçbir açıklama yapmadıklarına dikkat çekmiştir. Konuşmanın yapıldığı sırada Türkiye konuya ilişkin çok az açıklama yapmış olduğundan, Turan'ın açıklamasının bu kısmı da olgularca desteklenmektedir.

Ayrıca Turan'ın açıklamasını kimyasal silah kullanımına ilişkin kamuoyundaki daha geniş bir söylemin bağlamı içinde düşünmek gerekir ki bu konu hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önemli ve acil bir meseledir. Turan'ın konuşması, çeşitli haber ve raporlarda sözü edilen mevcut söylemin, bilginin ve görüşlerin bir kısmını yansıtmaktadır yalnızca. Birçok haber ve raporda da benzer ifadeler yer verilmiştir. Bunun bir örneği, Turan'ın sözünü ettiğine benzer vakalar hakkında haber yapan Birleşik Krallık menşeli BBC'dir.¹¹ Bir başka örnek de 12 Eylül 2022 tarihinde bir makale yayımlayan Nordik Araştırma ve İzleme Ağı'nın Rusya'nın Türkiye'yi insansız hava araçlarını kimyasal silahlarla donatmayı planlamakla suçladığını bildirmesidir.¹² Son olarak, Eylül 2022'de, uluslararası bir STK olan Nükleer Savaşın Önlenmesi için Uluslararası Hekimler Birliği (IPPNW), Kuzey Irak'ta yürütülen bağımsız bir soruşturmanın raporunu yayımlamış ve raporda Kimyasal Silahlar Sözleşmesi'ni ihlal eden kimyasal savaş ajanlarının kullanıldığını gösterebilecek çeşitli kanıtlar derlenmiştir. Raporun sonuç bölümünde bağımsız bir uluslararası bilgi toplama misyonu oluşturulmasına imkan sağlanması için uluslararası topluma acil bir çağrıda bulunmaktadır.¹³ Bu medya kuruluşlarının hiçbirinin terörist faaliyetleri ya da Türkiye devletine zarar veren diğer faaliyetleri desteklediği iddia edilemez. Tüm bu haber ve raporlar sadece olgulara dayanan bilgiler içermekte ve bunlardan bazıları Turan'ın konuşmasında yer alan ifadelerle benzerlik göstermektedir.

Son olarak, Turan'ın konuşmasında bu açıklamaya neden yer verdiğini göz önünde bulundurmak önemlidir. Avukatlık Kanunu'nun 76/1 maddesi uyarınca, baroların kendi temel amaç ve işlevlerine aykırı faaliyetleri tespit etme ve bildirme konusunda kilit bir sorumluluğu vardır ve hukukun üstünlüğünün uygulanmasını sağlamalıdır. İzmir Barosu üyesi olarak Genel Kurul'da konuşan Turan'ın bu sorumlulukları yerine getirme görevi bulunmaktaydı.¹⁴

Dolayısıyla halkı nefrete veya şiddete teşvik etmekten ziyade, Turan'ın yorumları hukukun üstünlüğüne yönelik tehditler konusunda kamuoyunu bilgilendirme ve kamusal söyleme katkıda bulunma çabası olarak yorumlanabilir. Bunu destekleyen diğer bir olgu da konuşmanın amacının kimyasal silah kullanımına ilişkin raporlar hakkında baro yönetimini bilgilendirmek ve çözüm bulmak için birlikte çalışmak olduğunun hem Turan'ın hem de üyesi olduğu dernek tarafından ifade edilmiş olmasıdır.¹⁵

İfade özgürlüğü hakkının korunması, bu hakkın kullanıldığı bağlama göre değişmektedir. Avukatlar söz konusu olduğunda, AİHM avukatların adaletin yerine getirilmesinde çok önemli bir rol oynadıklarını ve bu nedenle ifade özgürlüğü haklarının özel olarak dikkate alınıp korunması gerektiğini kabul etmiştir.¹⁶ AİHS madde 10'a ilişkin AİHM içtihadı, hukukun üstünlüğüne dayalı bir devlette asli bir misyonu olan mahkemelerin halk nezdinde güvenilir olmasının sağlanmasında avukatların kilit bir rol oynadığını belirtmekte ve avukatların adaletin sağlanmasında benzersiz bir konumu olduğunu kabul etmektedir. Avukatlar adalet sisteminin kilit aktörleridir ve sistemin işleyişine doğrudan katılırlar.¹⁷

Örneğin, iyi bilinen *Morice / Fransa*¹⁸ davasında AİHM, avukatlara sağlanan yüksek koruma seviyesini ayrıntılı olarak ele almıştır:

"Avukatların özel statüsü, kamuoyuyla mahkemeler arasında aracı olarak yargılamanın yürütülmesinde onlara merkezi bir konum bahsetmektedir. (...) Bu nedenle avukatlar, eleştirilerinin belirli sınırları aşmaması kaydıyla, özellikle adaletin idaresi konusunda kamuoyu önünde yorum yapma hakkına sahiptir. Avrupa Baroları ve Hukuk Birlikleri Konseyi (CCBE) tarafından Avrupalı

avukatlar için listelenen ve özellikle "itibar", "onur" ve "saygınlık" ile "yargının adil yönetimine saygı" (...) ilkelerine atıfta bulunan on temel ilkede yansıtıldığı üzere, bu sınırlar Baro üyelerinin davranışlarına getirilen olağan kısıtlamalarda yatmaktadır.

İfade özgürlüğü meselesi, yargının adil yönetiminin etkin bir şekilde işlemesi için hayati önem taşıyan avukatlık mesleğinin bağımsızlığı ile ilgilidir. Demokratik bir toplumda, savunma avukatının ifade özgürlüğünün -hafif bir cezai yaptırım yoluyla bile olsa- kısıtlanması, ancak istisnai durumlarda gerekli kabul edilebilir."¹⁹

“Aryen Turan’ın yargılanmasına temel olan ifadeleri, herkesin ulaşabileceği ve doğruluğu kolayca teyit edilebilecek yaygın olarak bildirilen olgulara dayanan çok genel nitelikte ifadelerdir. Bu açıklama CCBE’nin meslek kurallarında belirtilen sınırları hiçbir noktada aşmış değildir. Turan’ın olgulara dayanan açıklaması da “ağır bir zarara yol açacak ve özünde temelsiz olan bir saldırı” değildir.

Morice davasında AİHM, ifade özgürlüğü hakkına getirilecek kısıtlamaların “ağır bir zarara yol açacak ve özünde temelsiz olan saldırılarla” sınırlı tutulması gerektiğini ve bu davada böyle bir durumun söz konusu olmadığını vurgulamıştır.²⁰

Ayrıca, söz konusu kamu yararını ilgilendiren bir mesele olduğunda, AİHM’nin yerleşik içtihadına göre:

“[A]çıklamaların kamu yararını ilgilendiren bir konuyla ilgili olduğu durumlarda, normal olarak ifade özgürlüğüne yüksek düzeyde korunma sağlanacak, yetkililer de böylece özellikle dar bir takdir marjına sahip olacaktır (...). Kamu yararını ilgilendiren bir konunun varlığı göz önüne alındığında, bazı ifadelerin belirli bir seviyede hasımlık ve potansiyel ciddiyet taşıması, yüksek düzeyde korumaya sahip olma hakkını ortadan kaldırmaz.”²¹

Yukarıda da belirtildiği üzere, Aryen Turan’ın yargılanmasına temel olan ifadeleri, herkesin ulaşabileceği ve doğruluğu kolayca teyit edilebilecek yaygın olarak bildirilen olgulara dayanan çok genel nitelikte ifadelerdir. Bu açıklama CCBE’nin meslek kurallarında belirtilen sınırları hiçbir noktada aşmış değildir. Turan’ın olgulara dayanan açıklaması da “ağır bir zarara yol açacak ve özünde temelsiz olan bir saldırı” değildir. Son olarak Turan, avukat sıfatıyla, kamu yararını ilgilendiren bir konuda ve yargının yönetimini iyileştirmek amacıyla konuşmuştur.

Buradan Turan’ın ifadelerinin AİHS madde 10/1’de korunan ifade özgürlüğü kapsamına girdiği sonucu çıkmaktadır. Dolayısıyla, mevcut iddianame ve yargılama bu hakkın Türkiye Devleti tarafından doğrudan ihlalidir.

AİHS madde 10/2, Devletlerin hangi durumlarda ifade özgürlüğü hakkını kısıtlayabileceğini belirlemektedir. Söz konusu kısıtlamanın ifade özgürlüğü hakkına yönelik bir ihlal teşkil edip etmediğini belirlemek için üç değerlendirme kriteri kullanılmaktadır. İfade özgürlüğüne getirilecek kısıtlama “yasayla öngörülmüş” olmalı, md. 10/2’deki anlamıyla “meşru bir amaç” gütmeli ve son olarak, böyle bir kısıtlama “demokratik bir toplumda gerekli” olmalıdır.

Davaların çoğunda, o davanın sonucunu belirleyen bu sonuncu husus olmaktadır.²² AİHM kendi içtihadında, müdahalenin “izlenen meşru amaçla orantılı” olup olmadığını göz önünde bulunduran özerk bir kavram geliştirmiştir. Genel bir ilke olarak, herhangi bir kısıtlamanın “gerekliliği” ikna edici bir şekilde ortaya konmalı ve kısıtlama, ulaşılmak istenen amaca uygun, yeterli ve orantılı olmalıdır.

2017'deki *Beslan Okulu Kuşatması* davasında AİHM, Devletlerin terörizmi veya şiddetin kışkırtılmasını önlemek için önleyici tedbirler alma hakkına sahip olduğuna karar vermiştir. Ancak Devletler bu yükümlülüklerini, ifade özgürlüğü de dahil olmak üzere insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne saygı gösterecek şekilde yerine getirmelidir.²³ Dolayısıyla, ifade özgürlüğüne ilişkin ilkeler, terörle mücadele çabalarının bir parçası olarak ulusal güvenliği ve kamu güvenliğini korumak için alınan tedbirler için de geçerlidir. Ulusal güvenlik temelinde sınırlamalar getirebilmek için, algılanan riskin teorik veya muğlak olmaması gerekir. Söz konusu riskin, demokratik bir toplumdaki kamu düzenine yönelik en azından "makul seviyede bir ciddi rahatsızlık riski" içermesi gerekmektedir. İfade özgürlüğüne getirilen bir kısıtlama ancak o zaman makul ve yasal kabul edilebilir.

"Kısıtlamanın orantılı olup olmadığını belirlemek için," AİHM "suçlanan açıklamaların içeriği ve bunların yapıldığı bağlam da dahil olmak üzere, müdahaleyi bir bütün olarak davanın ışığında inceler".²⁴ İfade suçlarının kovuşturulabilmesi için, söylenen sözler ile gerçekten yol açılan ve amaçlanan zarar veya risk arasında doğrudan bir bağlantı kurulması şarttır. Bireyin ifadesi ile meydana geldiği iddia edilen zarar veya risk arasında makul bir ilişki yoksa, söz konusu bağlantı bireysel sorumluluktan söz etmeye imkan vermeyecek denli zayıf demektir.²⁵

Ali Gürbüz / Türkiye davası da burada incelenen dava ile ilgilidir.²⁶ Bu davada da ifade özgürlüğünün kısıtlanması ve Türkiye'nin 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında yapılan bir yargılama söz konusuydu. Söz konusu davada, Türkiye yasalarına göre terörist olarak nitelendirilen örgütlerin liderlerinin açıklamalarını yayımladığı iddiası ile Sayın Gürbüz hakkında bir ceza davası açılmıştı. Yapılan açıklamalarda herhangi bir şiddet, silahlı direniş veya ayaklanma çağrısı yapılmamakta ve herhangi bir nefret söylemi bulunmamaktaydı.

AİHM bu davada devletlerin bireylerin yaptığı yayınların içeriğini veya kamusal tartışmaya yaptıkları katkıyı dikkate almaksızın, onlara karşı cezai kovuşturma başlatması halinde, bu tür yayınları (sistemik olarak) bastırmak için ceza hukukunu kullanmaya çalıştıklarının söylenebileceğine karar vermiştir. AİHM, bu durumun haber ve görüş alma veya verme özgürlüğü ile bağdaşmadığını belirtmiştir.²⁷ Bu nedenle mahkeme, söz konusu tedbirin "zorunlu bir sosyal ihtiyaca cevap vermediği ve her hâlükârda, hedeflenen meşru amaçlarla orantılı olmadığı ve bu nedenle, demokratik bir toplumda gerekli olmadığına" karar vermiştir.²⁸ Sonuç olarak AİHM, Türkiye'nin AİHS madde 10'u ihlal ettiğine karar vermiştir.

Yukarıda özetlenen içtihat Aryen Turan davasına uygulanabilir niteliktedir. Bunun birinci sebebi Turan'ın davasının yukarıda belirtilen davaya çok benzemesi ve AİHM'nin yerleşik içtihadının mevcut davada emsal teşkil edebilecek olmasıdır. İkinci sebebiyse, Turan'ın bir medya çalışanı değil avukat olması dolayısıyla hukuki bağlamı olan konularda ifade özgürlüğünün kısıtlanma eşiğinin Turan için daha yüksek olmasıdır.²⁹

Yukarıdakilerden de anlaşılacağı üzere, Aryen Turan'ın ifade özgürlüğünün Türkiye makamları tarafından kısıtlanmasına AİHS madde 10/2 izin vermemektedir.

3.2.2 AİHS Madde 18 - Haklara Getirilen Kısıtlamaların Kullanımının Sınırlandırılması

AİHS madde 18 şöyle demektedir. "*Anılan hak ve özgürlüklere bu Sözleşme hükümleri ile izin verilen kısıtlamalar öngörüldükleri amaç dışında uygulanamaz.*"

Madde 18'in yardımcı bir işlevi vardır, yani kendisine ancak Sözleşme'de bulunan bir başka hakla bağlantılı olarak atıfta bulunulabilir. Bununla birlikte, onunla bağlantılı bir başka hak ihlal edilmemiş olsa dahi yine de 18. maddenin ihlal edildiğine karar verilebilir.

Buna ilişkin örnekler *Demirtaş / Türkiye* (no. 2) [BD] ve *Kavala / Türkiye* kararlarında bulunabilir. AİHM bu davalarda Türkiye'deki siyasi muhalefete, insan hakları savunucularına, gazetecilere ve avukatlara yönelik süregelen bir baskı örüntüsünün bulunduğunu gözlemlemiştir. Her iki davada da Mahkeme, AİHS madde 18'in ihlal edildiğini tespit etmiştir.

Demirtaş davasında Mahkeme şöyle demiştir:

“[B]aşvuranın tutuklu bulunmasının, çoğulculuğun bastırılması ve demokratik toplum kavramının temelinde yer alan siyasi tartışma özgürlüğünün sınırlandırılması gizli amacını taşıdığı makul şüphenin ötesinde tespit edildiğine karar verilmiştir.”³⁰

Büyük Daire'nin Demirtaş davasında verdiği kararın öneminin altı ne kadar çizilse azdır ve karar hukukun üstünlüğüyle yönetilen demokratik bir toplumda siyasi muhaliflerin sahip olduğu özgürlükleri tanımak ve korumak yükümlülüğü bulunan hükümete gönderilmiş açık bir mesaj niteliği taşımaktadır.

Benzer şekilde *Kavala* davasında Mahkeme, “başvuranın özgürlüğüne getirilen kısıtlamanın yetkili bir adli makam önüne çıkarılma amacından başka bir amaç ile uygulandığı” sonucuna varmıştır.

“[S]avcılığın tutumunun, başvuranın aleyhinde alınan tedbirlerin bir STK aktivisti ve insan hakları savunucusu olarak kendisini susturmak, diğerlerini benzer eylemler gerçekleştirmekten caydırmak ve ülkede sosyal toplumu etkisiz bırakmak şeklinde Sözleşme'ye uygun olmayan bir amaca sahip olduğuna ilişkin iddiasını doğrulayacak doğrultuda olduğu düşünülebilir.”³¹

Pek çok kişi tarafından gözlemlendiği üzere, Türkiye'de gazetecilere, seçilmiş siyasetçilere, avukatlara ve hükümeti eleştirdiği düşünülen diğer kişilere yönelik keyfi gözaltılar ve art niyetli kovuşturmalar gibi daha geniş bir uygulamanın bir parçası da insan hakları savunucularının hedef alınarak taciz edilmesidir. Bu uygulama Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve insan hakları örgütlerine ait birçok raporla belgelenmiştir.³²

Aryen Turan hakkında düzenlenen iddianamenin genel bağlamı göz önüne alındığında, Türkiye'de muhalefete yönelik olarak ifade özgürlüğü hakkının kullanılmasına caydırıcı bir etki yapan ve hukukun üstünlüğünün yara almasına neden olan bir baskı örüntüsü görülebilmektedir. İddiamız odur ki incelenen iddianame de Türkiye'de insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü savunan önde gelen bir figür olan Turan'ı susturmak amacıyla düzenlenmiştir.

3.2.3 AİHS Madde 6 - Adil Yargılanma Hakkı

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 6 adil yargılanma hakkını düzenlemektedir. Bu hak temel bir insan hakkıdır ve hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi için elzemdir. Madde, cezai alanda kendisine bir suçlama yöneltilen herkesin yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından makul bir süre içinde adil ve kamuya açık bir şekilde yargılanmasını sağlamak için çeşitli güvenceler ortaya koymaktadır.

AİHM söz konusu iddianamenin adil yargılanma hakkına uygun olup olmadığının değerlendirilmesine giriş teşkil edebilecek çeşitli hususlar ortaya koymuştur.³³ Öncelikle md. 6/3-a bir suç ile itham edilen herkesin kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmesini öngörmektedir.

Madde 6 kapsamındaki haklar iki yönüyle bu davayla ilgilidir. İlk olarak, herkes davasıyla ilgili belgelere erişme, kendisine yöneltilen suçlama hakkında bilgi sahibi olma ve yasal olarak temsil edilme hakkına sahiptir. İkincisi, madde 6 rehberi sanığın, yalnızca kendisine yöneltilen suçlamanın “sebebi” (yani işlediği iddia edilen eylemler ve suç isnadının gerekçesi) konusunda bilgilendirilme hakkına değil, aynı zamanda söz konusu eylemlere atfedilen hukuki niteliği gösteren, suçlamaların “mahiyeti” konusunda bilgilendirilme hakkına da değinmektedir. Sanığı bilgilendirme görevi tümüyle savcılık makamında olup, söz konusu bilgi savunmanın dikkatine sunulmadan yalnızca pasif olarak erişilebilir kılındığında bu görev yerine getirilmiş olmaz.³⁴

Aryen Turan'ın AİHS madde 6 kapsamındaki hakları ve güvenceleri yetkililer tarafından aşağıdaki durumlarda ihlal edilmiştir.

Öncelikle, Aryen Turan kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği konusunda bilgilendirilmemiştir. Dahası, Aryen Turan'ın isimlerini polise iletmiş avukatları, yetkililerce Turan'ın yakalandığı ve gözaltına alındığı konusunda bilgilendirilmemiştir. Ayrıca, Aryen Turan'a veya gözaltı işlemi sırasında kendisini ziyaret etmelerine izin verilen avukatlara kendisinin gözaltında tutulması ile ilgili hiçbir belge verilmemiştir.

İkinci olarak, Aryen Turan iddianamenin yazıldığı Türkçe dilini anlasa bile, kötü organizasyonu ve içeriği nedeniyle iddianamenin gerçek içeriğini anlamak çok zordur. İddianamenin büyük bölümü PKK/

KCK örgütü ve medya paylaşımları hakkında genel tanımlamalar içermekte, ancak atılı suç ile deliller arasında etkili bir bağlantı kuramamaktadır. Bu da sanığın kendisine isnat edilen suçun niteliğini tespit edememesine yol açmaktadır. Ayrıca, iddianamede Aryen Turan'ın atılı suçu işlediğini kanıtlamak için yeterli hukuki veya olgusal gerekçe sunulmamaktadır.

3.2.4 BM Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipler

İddianamenin değerlendirilmesinde dikkat edilecek bir diğer husus BM Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipler belgesidir.

Birleşmiş Milletler Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipler ("BM Temel Prensipleri")³⁵ 1990 yılında Birleşmiş Milletler çerçevesinde geliştirilmiş bir araçtır. Belge, avukatlık mesleğinin icrasının temelini oluşturan ve mesleği koruyan prensipleri ortaya koyan yegane uluslararası belgedir.³⁶

BM Temel Prensipleri, devletlere bir antlaşmanın getireceği hukuki yükümlülükleri getirmez. Ancak bu prensiplerden bazıları, insan hakları sözleşmelerine (bölgesel mahkemeler tarafından getirilen) yorum ve bağlayıcı ulusal içtihatlar itibarıyla Devletler için bağlayıcılık kazanmıştır.

BM Temel Prensipleri, mesleğe giriş ve avukata erişim gibi geniş yelpazedeki konulara atıfta bulunmaktadır. Bununla birlikte, en önemli ve sıklıkla atıfta bulunulan prensiplerden bazıları (prensip 16 ile 18, 23 ve 24) avukatlık mesleğinin bağımsızlığını, yani avukatların korkutma, engelleme, taciz veya yolsuz bir müdahale olmaksızın mesleklerini icra edebilmelerini ele almaktadır. Bu temel prensipler içinde aşağıda sözü geçenler mevcut davayla özellikle ilgilidir.

"Avukatlık Faaliyetinin Güvencesi" başlığı altındaki 16. Prensip şöyle demektedir:

"Hükümetler avukatların (a) Hiçbir baskı, engelleme, taciz veya yolsuz bir müdahaleyle gerek karşılaşmadan her türlü mesleki faaliyeti yerine getirmelerini; (b) ...; (c) Kabul görmüş meslek ahlak kurallarına, görevlerine, standartlarına uygun faaliyette buldukları için kovuşturma veya idari, ekonomik veya başka bir yaptırımla sıkıntı çekmemelerini veya tehditle karşılaşmalarını sağlar."

Aryen Turan'ı mesleki görevlerini yerine getirirken yaptığı bir açıklama nedeniyle yargılayan yetkililer ayrıca 16. Prensibi ihlal etmişlerdir. "Avukatlık Faaliyetinin Güvencesi" başlığı altındaki 22. Prensip şöyle demektedir:

"Hükümetler, avukatlar ile müvekkileri arasında mesleki ilişkiler kapsamındaki bütün haberleşme ve görüşmelerin gizli olduğunu kabul eder ve buna saygı gösterir."

Aryen Turan'ın cep telefonuna el konulması, müvekkileri ve meslektaşları ile kendisi arasındaki gizliliğin doğrudan ihlalini teşkil ettiğinden, 22. Prensip de ihlal edilmiş olmaktadır.

"İfade ve örgütlenme özgürlüğü" başlığı altındaki 23. Prensip daha ayrıntılı bir değerlendirmeyi hak etmektedir.

“Aryen Turan iddianamenin yazıldığı Türkçe dilini anlasa bile, kötü organizasyonu ve içeriği nedeniyle iddianamenin gerçek içeriğini anlamak çok zordur. İddianamenin büyük bölümü PKK/ KCK örgütü ve medya paylaşımları hakkında genel tanımlamalar içermekte, ancak atılı suç ile deliller arasında etkili bir bağlantı kuramamaktadır. Bu da sanığın kendisine isnat edilen suçun niteliğini tespit edememesine yol açmaktadır.”

Yazarlar Hakkında:

Laura Vroom, Lawyers for Lawyers bünyesinde staj yapmakta olup, L4L'in Türkiye Odak Grubu'nun bir üyesidir. Laura, Utrecht Üniversitesi Hukuk ve Siyaset bölümünden dereceyle mezun olmuştur. Gelecek yıl Amsterdam Üniversitesi'nde Uluslararası Hukuk ve Avrupa Hukuku alanında yüksek lisans yapmayı planlamaktadır.

Gerrit Jan Pulles, TACT Advocaten'de avukatlık yapmakta ve Amsterdam Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Kendisi ayrıca Lawyers for Lawyers üyesidir. Amsterdam ve Oxford'da uluslararası hukuk eğitimi almış ve Amsterdam Barosu yönetim kurulu üyeliği yapmıştır. Mesleki hukuk etiği ve uluslararası insan hakları hukuku alanlarında uzmanlaşmıştır.

Avukatlar İçin Avukatlar ("L4L") hukuk mesleğinin özgürlüğü ve bağımsızlığını korumayı merkeze alarak hukukun üstünlüğünün nizami işleyişinin teşvikini amaçlayan bağımsız ve siyasi olmayan Hollanda merkezli bir kuruluştur. Avukatlar İçin Avukatlar örgütü 2013 yılında Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin özel danışmanlık statüsüne hak kazanmıştır.

"Avukatlar, diğer vatandaşlar gibi ifade, inanç, örgütlenme ve toplantı özgürlüğüne sahiptir. Avukatlar özellikle, hukukla, adalet sistemiyle ve insan haklarının geliştirilmesi ve korunması ile ilgili konularda kamusal tartışmalara katılma ve yasal faaliyetleri veya yasal bir örgüte mensup olmaları nedeniyle mesleki kısıtlamalara maruz kalmaksızın, yerel, ulusal veya uluslararası örgütler kurma veya bunlara mensup olma ve bunların toplantılarına katılma hakkına sahiptir. Avukatlar bu hakları kullanırken, her zaman hukuka ve hukuk mesleğinin kabul görmüş standartlarına ve meslek ahlak kurallarına uygun davranırlar."

Bu raporda kapsamlı bir şekilde tartışıldığı üzere, Turan'ın ifade özgürlüğü yetkililerce ağır bir şekilde ihlal etmiştir. Böylelikle 23. Prensip de ihlal edilmiş olmaktadır.

Bu maddeler ışığında ve yukarıdaki değerlendirmeler göz önüne alındığında, Aryen Turan'ın iddianameye konu olan değerlendirmesi kovuşturmayı değil korumayı hak eder niteliktedir.

3.2 İddianamenin İç Hukuk Açısından Değerlendirilmesi

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 170. maddesi ve diğer ilgili hükümleri incelendiğinde, Türkiye'deki iddianame ve soruşturmalara ilişkin yazılı düzenlemelerin uluslararası hukukla uyumlu olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, avukatların korunması ve savcılarının insan haklarını koruma yükümlülüğü, hukukun üstünlüğü gibi temel prensipler Türkiye dahil tüm ülkeler için geçerlidir. Hal böyleyken, uluslararası hukukla örtüşmeyen bir iddianamenin Türkiye'nin iç hukukuna uygun olmasını beklemek mümkün değildir. Üstelik iddianamede Aryen Turan ve konuşması dışında davayla ilgisi olmayan pek çok detaya yer verilmesi de Türkiye iç hukuku bağlamında ek bir ihlale işaret etmektedir. Yine Aryen Turan'ın baro genel kurulunda yaptığı konuşmanın avukatlık mesleğinin bir parçası olduğuna dair herhangi bir değerlendirmeye iddianamede yer verilmemiş olması, savcının şüpheli lehine olan olguları da göz önünde bulundurma sorumluluğunu yerine getirmedeğini ortaya koymaktadır.

4. Sonuç ve Öneriler

Yukarıda belirtilenler ışığında, Aryen Turan'a yöneltilen suçlamaların, Türkiye'nin uluslararası ve Avrupa insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülüklerine, özellikle de ifade özgürlüğü hakkına uygun olmadığı sonucuna varıyoruz. Bu itibarla, söz konusu suçlamalar AİHS madde 10 uyarınca ifade özgürlüğü hakkına yönelik hukuka aykırı bir kısıtlama teşkil etmektedir. Ayrıca, söz konusu iddianame ve yargılama AİHS madde 6 ve 18'i ihlal etmektedir. Dahası, bu iddianame BM Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipleri de ihlal etmektedir.

Bütün bu değerlendirmeler ışığında Türkiye yargı makamlarına verilebilecek en temel tavsiye, önlerine gelen vaka ne olursa olsun, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası hukukun uygulanmasını öncelikli bir ilke olarak benimsemeleri olacaktır. ■

Sonnotlar:

- 1 PEN Norveç, "Background Information on the Indictment of Aryen Turan" (PEN Norveç, 16 Şubat 2023).
- 2 Agb.
- 3 Agb.
- 4 Agb.
- 5 Agb.
- 6 Agb.
- 7 K.H / Aryen Turan, No. 2022/6350, Ankara Ağır Ceza Mahkemesi, 7 Kasım 2022.
- 8 Agb., s. 9-10.
- 9 Dichand ve Diğerleri / Avusturya, no. 29271/95, 26 Şubat 2002 tarihli karar, par. 37; Handyside / Birleşik Krallık, 7 Avr. Mahkemesi İ.H. 413 (1976).
- 10 "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 10 Rehberi İfade Özgürlüğü" (Avrupa Konseyi, AİHM 2022) (bundan böyle "Madde 10 Rehberi" olarak anılacaktır).
- 11 "Turkey doctors' chief sentenced over call for chemical weapons investigation", <https://www.bbc.com/news/world-europe-64236416>.
- 12 Abdullah Bozkurt, "Russia Accused Turkey of Planning to Equip Bayraktar Drones with Biological/Chemical Weapons - Nordic Monitor," [nordicmonitor.com](https://nordicmonitor.com/2022/09/russia-accused-turkey-of-planning-to-equip-bayraktar-drones-with-bio-chemical-weapons/), 12 Eylül 2022, <https://nordicmonitor.com/2022/09/russia-accused-turkey-of-planning-to-equip-bayraktar-drones-with-bio-chemical-weapons/>.
- 13 Josef Savary vd., "Is Turkey Violating the Chemical Weapons Convention? An Independent Investigation into Possible Violations of the Chemical Weapons Convention in Northern Iraq Is Urgently Needed," Eylül 2022, https://www.ipnw.de/commonFiles/bilder/Frieden/2022_IPP-NW_Report_on_possible_Turkish_CWC_violations_in_Northern_Iraq.pdf.
- 14 PEN Norveç, "Background Information on the Indictment of Aryen Turan" (PEN Norveç, 16 Şubat 2023).
- 15 Agb.
- 16 Sarah Maguire, Ishaani Shrivastava, "Freedom of Expression and Its Relationship with the Right to Respect for Private Life and the Right to a Fair Trial," Mart 2017, https://rolp-latfarm.org/wp-content/uploads/2018/03/free_expression_guide-eng.pdf.
- 17 Madde 10 Rehberi, para. 468 vs.
- 18 Morice / Fransa, no. 29369/10, 23 Nisan 2015 tarihli karar [BD].
- 19 Agk., par. 132-135.
- 20 Agk., par. 168.
- 21 Madde 10 Rehberi, par. 488-492 vs.
- 22 Agy.
- 23 Tagayeva ve Diğerleri / Rusya, no. 26562/07, 13 Nisan 2017 tarihli karar.
- 24 Agk.
- 25 Agk.
- 26 Ali Gürbüz / Türkiye, no. 52497/08, 12 Mart 2019 tarihli karar.
- 27 Agk., par. 77.
- 28 Agk., par. 78.
- 29 Bkz. yukarıda tartışılan Morice / Fransa davası.
- 30 Selahattin Demirtaş / Türkiye (no. 2), no. 14305/17; 22 Aralık 2020 tarihli karar, par. 437.
- 31 Kavala / Türkiye, no. 28749/18, 10 Aralık 2019 tarihli karar, par. 224-230.
- 32 "Turkey: Release Osman Kavala"; "Submission by Human Rights Watch, the International Commission of Jurists, and the Turkey Human Rights Litigation Support Project" (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2020), <https://www.hrw.org/node/376936/printable/print>.
- 33 "Madde 6 Rehberi" (Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2014) (bundan böyle "Madde 6 Rehberi").
- 34 Agk.
- 35 <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers>.
- 36 Avrupa'da bölgesel düzeyde, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından yayımlanan "avukatlık mesleğini icra etme özgürlüğü"ne ilişkin tavsiye kararları özellikle avukatlık mesleğini ele almaktadır (<https://www.coe.int/en/web/cdcj/cj-av>).